

АНАЛИЗА СТАЊА НАСИЛНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У РЕПУБЛИЦИ СРПскоЈ

Мр Гојко Шетка,

Висока школа унутрашњих послова Бања Лука

Горан Благојевић, мр,

Министарство унутрашњих послова Републике Српске

Апстракт: Овим радом се анализира стање насилничког криминалитета у Републици Српској, а као основа за анализу су послужили доступни подаци Министарства унутрашњих послова Републике Српске и Републичког тужилаштва Републике Српске. Кроз приказ и анализу доступних података покушава се закључити која су то кривична дјела насилничког криминалитета најзаступљенија у Републици Српској у посматраном периоду, какав је тренд тих кривичних дјела, те предложити поједине мјере које би могле допринијети позитивном тренду смањења броја извршених кривичних дјела.

Кључне ријечи: кривично дјело, насилнички криминалитет, криминалитет, насиље.

УВОД

Разни облици насиља општа су појава у савременом свијету, са тенденцијом њиховог пораста, што посебно забрињава. У тражењу узрока наводе се различита мишљења, али опште прихваћене теорије још увијек нема. Узроци се траже у природи човјека и у друштвеним условима у којима човјек живи. Из групе деликата који се уобичајено сврставају у насилнички криминалитет, посебну пажњу заслужују деликти који остављају тешке посљедице на жртве кривичних дјела и деликти који се најчешће врше. Управо ови деликти остављају највеће посљедице на друштво и утичу на угрожавање безбједности грађана. Друштвена опасност од криминалитета, негативне друштвене појаве која се испољава кроз различите форме, јесте велика. Класификација форми криминалитета је различита, а већина аутора у класификовању криминалитета као посебну форму истиче насилнички криминалитет. Према Бошковићу, криминалитет се дијели на

деликте насиља, имовинске деликте, привредни криминалитет, организовани криминалитет, компјутерски криминалитет, саобраћајну делинквенцију, сексуалну делинквенцију, политички криминалитет, еколошку делинквенцију, малољетничку делинквенцију и рецидивизам¹. Типови криминалитета према Игњатовићу се дијеле на насилнички криминалитет, имовински криминалитет, политички криминалитет и саобраћајни криминалитет². Дакле, лако се може уочити да се насилнички криминалитет издваја као посебна форма испољавања криминалитета, која, с обзиром на посљедице, привлачи пажњу научних радника и истраживача.

У анализи званичних показатеља Министарства унутрашњих послова Републике Српске и Републичког тужилаштва Републике Српске, која слиједи у овом раду, покушаћемо дати одговор на сљедећа питања: Која се кривична дјела насилничког криминалитета најчешће врше у Републици Српској?; Какав је тренд ових кривичних дјела у смислу њиховог раста или смањења?; Да ли постоји несклад у званичним подацима државних институција? итд.

НАСИЛНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ

Међу манифестацијама криминалног понашања тешко је наћи оно које код становника било ког дијела свијета изазива толико снажну реакцију као што је то случај са насилничким злочинима. За разлику од неких других типова криминалитета (попут имовинског) код којих често изостаје осуда дјела и његовог учиниоца, на насилничка дјела се реагује бурно и са неспорним одбацивањем. Ову чињеницу добро познају како органи формалне социјалне контроле, тако и медији и творци продуката масовне културе. Ови први, често, огорчење грађана и њихов страх од виктимизације користе да би поштрили пунитивну реакцију на свеукупни криминалитет, медији конзументе засипају сензационалистичким приказивањем насилничких дјела, аутори дјела популарне културе шокирају гледаоце и читаоце најбизарнијим причама, које константно помјерају границе приказане бруталности.³

Насилнички криминалитет се у криминолошкој литератури најчешће дефинише као криминалитет који обухвата кривична дјела са елементима насиља, тј. кривична дјела код којих се ради постизања одређеног циља користи напад на жртву или се њиме пријети. Сва насилничка понашања имају јединствено, опште обиљежје, које их

1 Бошковић, М., Криминологија, Правни факултет, Нови Сад, 2006. година, стр. 96.

2 Игњатовић, Ђ., Криминологија, Правни факултет, Београд, 2005. година, стр. 265.

3 Игњатовић, Ђ., Појам и етиологија насилничког криминалитета, Зборник радова "CRIMEN II", број 2/2011, Београд, доступно на: www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_002-2011_02.Ignjatovic.pdf, стр. 180.

међусобно повезује: у свим насилничким понашањима посљедица је оштећење жртве којој се физичком силом наноси физички и/или психички бол, мањег или већег интензитета, што може довести до уништења жртве. У кривичним дјелима у којима је иманентно насилничко понашање, насилничка суштина произилази из конструкције бића кривичног дјела у којој сила или озбиљна пријетња, вријеђање или злостављање и туча или дрско и безобзирно понашање чине битно обиљежје тог кривичног дјела. Дакле, у сфери појма насилничког понашања налазе се деликти насиља врло различите природе и интензитета, од реалне увреде до убиства, од злостављања до тешких аката терора. Најчешће и најтипичније законске ознаке за насилничка понашања јесу: насиље, сила, пријетња и злостављање.⁴ Кривична дјела с обиљежјима насиља, поред сличности радње насиља, међусобно се разликују према начину, односно сврси коју радња насиља има у бићу дјела. У складу са овим критеријумом, кривична дјела с елементима насиља могу се подијелити на: кривична дјела насиља и кривична дјела у оквиру којих се насиље користи као метод, средство у извршењу другог кривичног дјела. С тим у вези, јасно се може закључити да када кажемо насилнички криминалитет, под тим подразумијевамо она кривична дјела која карактерише брутално и агресивно поступање њихових извршилаца, гдје је само насиље доминантног карактера, без обзира да ли оно представља дио саме радње извршења кривичног дјела или представља неки други битан елемент конкретног кривичног дјела.

Говорећи о самом облику испољавања насилничког криминалитета, свакако да се морамо ослонити на дефинисање, односно дефиницију насилничког криминалитета. Према томе, свакако је јасно да, с обзиром на начине извршења ових кривичних дјела, њих можемо посматрати са аспекта груписања у поглављима кривичног закона гдје су она, између осталог, сврстана у кривична дјела против живота и тијела, против имовине, против слобода и права грађана, против полног интегритета, против брака и породице, против јавног реда и мира, против опште сигурности људи и имовине итд. Односно, узевши у обзир све наведено, можемо да у ова кривична дјела убрајамо сва она кривична дјела у чијем се начину извршења примјењује сила или озбиљна пријетња. Када је ријеч о кривичним дјелима из групе против живота и тијела, овдје бисмо издвојили кривична дјела: убиство, тешко убиство, убиство на мах, убиство дјетета при порођају, недозвољен прекид трудноће, тешка и лака тјелесна повреда, учествовање у тучи, угрожавање опасним оруђем при тучи или свађи.

Када је ријеч о кривичним дјелима која су систематизована у групу против слобода и права грађана издвојићемо поједина кривична

4 Марковић, И., Основи криминологије. Правни факултет, Бања Лука, 2007. године, стр. 204.

са елементима насиља која су актуелна. То су: повреда равноправности грађана, противправно лишење слободе, отмица, принуда, злостављање, угрожавање сигурности, нарушавање неповредивости стана, повреда слободе вјере и вршења вјерских обреда, повреда слободе изражавања националне припадности, и друга кривична дјела. Када говоримо о кривичним дјелима која су уперена против полног интегритета, издвојићемо силовање, обљубу над немоћним лицем, полно насиље над дјететом, обљубу злоупотребом службеног положаја, недозвољене полне радње и друга кривична дјела. Као најактуелније кривично дјело из групе дјела против брака и породице, на нашим просторима превасходно треба споменути насиље у породици или породичној заједници. И наравно, ту су и кривична дјела против имовине, гдје треба истаћи: разбојништво, разбојничку крађу, тешку крађу, крађу и изнуду. Док код кривичних дјела против јавног реда и мира, треба навести: насилничко понашање, спречавање службеног лица у вршењу службене радње, напад на службено лице у вршењу службене дужности, изазивање националне, расне или вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, као и друга кривична дјела.

Организовано насиље представља врсту организованог криминала у којој доминира насиље⁵, док се под насилничким криминалитетом обично сматра да оно обухвата кривична дјела код којих се ради постизања неког одређеног циља користи напад на живот или тијело или се њиме пријети.⁶ Када је у питању насилнички криминалитет који је у домену организованог криминалитета, односно који се испољава у његовом склопу, са сигурношћу можемо рећи да су ту најчешће у питању поједина кривична дјела којима се угрожава лична и имовинска безбједност грађана. Познато је да организовани криминал за свој главни циљ има богаћење и стварање профита, уз јачање финансијске моћи и одређених позиција у друштву; свакако ту треба направити паралелу која се односи на сегменте када се он доводи у везу са насилничким криминалитетом. У овом смислу можемо споменути појаву која је у слободном жаргону познатија као „Рекет“. Ово је дјелатност организованог криминалитета која спада у домен насилничког криминалитета, а која се састоји у томе што криминална организација нуди „услуге заштите“ одређеном лицу и одређује му износ новца који мора да плати за наводно учињене услуге, које су пропраћене озбиљном пријетњом, често и силом, уколико то лице одбије или намјерава да одбије понуђену „заштиту“. Једноставније речено, ово је облик кривичног дјела изнуде који се састоји у придобијању новца изнуђивањем или уцјенама различитих облика.

5 Игњатовић, Ђ., Криминалистички аспекти деликата насиља, Деликти насиља, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002. година, стр. 264.

6 Модли, Д., Коралић Н., Криминалистички ријечник, Тешањ, 2002. година, стр. 457-458.

Анализа стања насилничког криминалитета у Републици Српској

Под политичким криминалитетом се подразумејувају кривична дјела којима се напада на постојећи друштвени поредак једне земље у циљу његовог рушења. У групу кривичних дјела против уставног уређења су систематизована кривична дела која се сматрају политичким криминалитетом. Сва кривична дјела која се могу сврстати у политички криминалитет укључују насиље које је усмјерено против државних институција и оних који представљају државу.⁷

СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ МУП-А РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ 2007–2012.

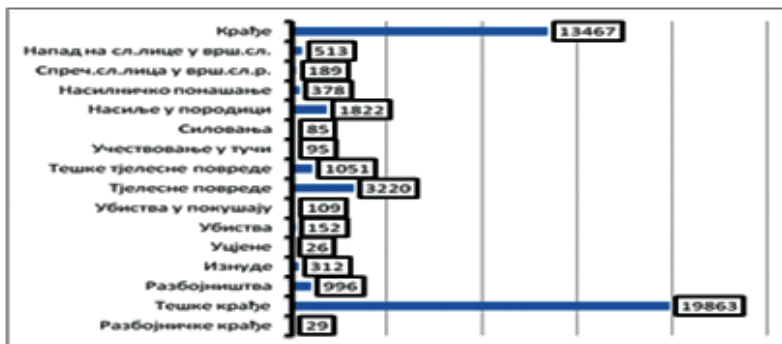
Кривична дјела						
Година	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Разбојничке крађе	9	7	3	4	4	2
Тешке крађе	3673	3718	3673	3132	2812	2855
Разбојништва	158	187	223	151	144	133
Изнуде	71	56	54	46	38	47
Уцјене	2	4	4	3	4	9
Убиства	35	25	28	19	16	29
Убиства у покушају	25	21	18	17	18	10
Лаке тјелесне повреде	708	651	626	486	366	383
Тешке тјелесне повреде	190	171	159	154	186	191
Учествовање у тучи	26	16	13	7	19	14
Силовања	18	15	12	13	12	15
Насиље у породици	455	375	250	256	219	267
Насилничко понашање	89	58	78	55	35	63
Спреч.сл. лица у врш.сл. радње	40	31	31	30	36	21
Напад на сл. лице у врш.сл. дужности	93	82	97	82	88	71
Крађе	2.513	2.590	2.120	1.961	1.963	2.320

Табела бр. 1: Приказ доступних регистрованих кривичних дјела из области насилничког криминалитета за период 2007–2012. године

У табели број 1. представљени су подаци Министарства унутрашњих послова Републике Српске за период од 2007. до 2012. године, а који се могу класификовати као кривична дјела насилничког криминалитета. Наиме, из доступних информација издвојили смо нека кривична дјела која по својим обиљежјима и самом бићу могу да се сврстају у групу кривичних дјела насилничког криминалитета. Јасно је да се у овом контексту могу сусрести различита опречна мишљења која се односе на дио класификације која кривична дјела могу да спадају у насилничка. Ипак, схватања смо да сва она кривична дјела која у свом концепту остварења не могу да се остваре без употребе насиља које представља један кључни, саставни елемент самог кривичног дјела, управо и спадају у ову групу кривичних

⁷ Модли, Д., Корајлић Н., Криминалистички ријечник, Тешањ, 2002. година, стр. 457–458.

дјела. У наредном графикону приказаћемо која су кривична дјела насилничког криминалитета најзаступљенија према подацима Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

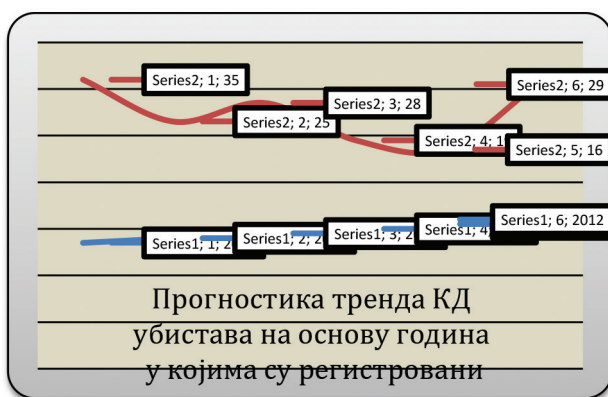

Графикон бр. 1: Збирни показатељи најучесталијих кривичних дјела насилничког криминалитета према подацима МУП-а РС, период 2007–2012. год

У графикону број 1. јасно се уочава да су најбројнија она кривична дјела која се односе на општи, односно имовински криминалитет. У том смислу, можемо рећи да су кривична дјела тешких крађа и крађа најзаступљенија у области кривичних дјела када је ријеч о насилничком криминалитету.

На основу доступних података извршили смо прогностику даљег кретања појединих кривичних дјела насилничког криминалитета.

Представљеном прогностиком а на основу свих социодруштвених и економских фактора који су релевантни приликом прогнозе одређених појавних облика криминалитета, може се претпоставити да ће кривична

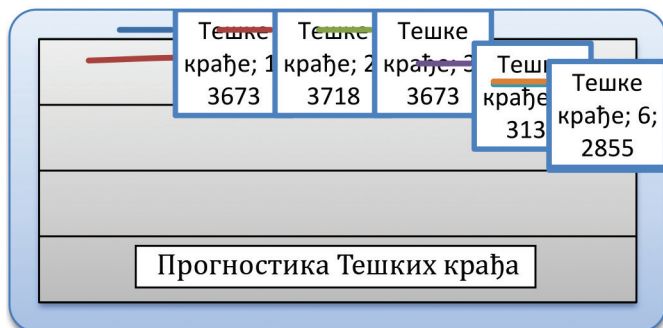

Графикон бр. 2: Прогностика тренда КД убиства на основу анализе статистичких показатеља по годинама евидентирања у МУП-у РС

дјела убиства у дугорочном истраживачком периоду доживјети одређену ескалацију у смислу повећања њиховог броја, без обзира о врсти и начину на који се извршавају.

Кривична дјела тешких крађа, иако сама по себи заузимају 47% извршених кривичних дјела у свеукупном збиру горе представљених кривичних дјела насил-

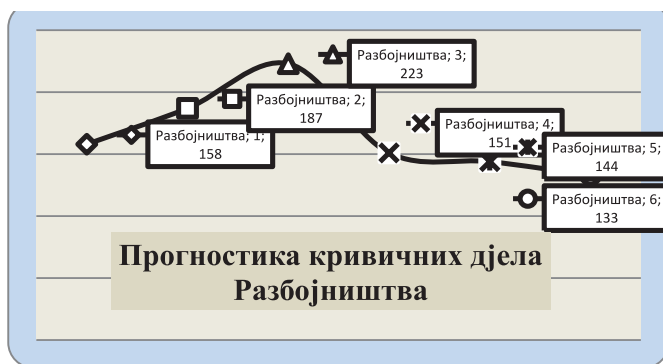
Анализа стања насилничког криминалитета у Републици Српској

Графикон бр. 3: Прогностика тренда КД тешких крађа на основу анализе статистичких показатеља по годинама евидентирања

Графикон бр. 4: Прогностика тренда КД изнуда на основу анализе статистичких показатеља по годинама евидентирања у МУП-у РС

Графикон бр. 5: Прогностика тренда КД разбојништва на основу анализе статистичких показатеља по годинама евидентирања у МУП-у РС

ничког криминалитета, може се рећи да периодично осцилирају и да су у фази стагнације или опадања.

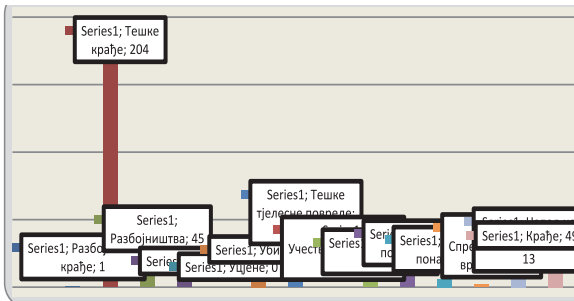
Кривична дјела изнуде која су сама по себи интересантна, прије свега због односа извршиоца ових кривичних дјела и оштећених лица која су обухваћена овим кривичним дјелима, засигурно у посљедње вријеме на нашим просторима завређују велику пажњу.

Када је ријеч о кривичним дјелима разбојништва, евидентно је да су она увелико присутна и да код јавности изазивају велику пажњу, страх и одређену дозу несигурности. Према расположивим подацима МУП-а РС, прогностика за ова кривична дјела огледа се у тренду опадања у наредном периоду.

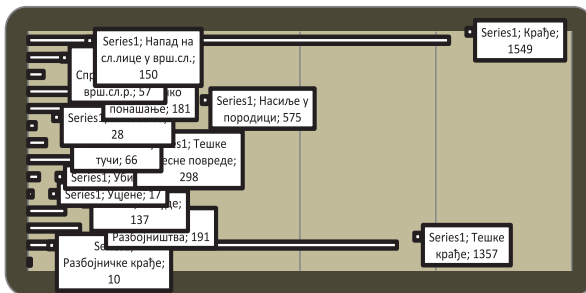
СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ РЕПУБЛИЧКОГ ТУЖИЛАШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПОЈЕДИНА КРИВИЧНА ДЈЕЛА НАСИЛНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА ЗА ПЕРИОД 2007-2011. ГОДИНЕ

Графикон бр. 6: Подаци Републичког тужилаштва Републике Српске о броју пријављених КД насилничког криминалитета

Графикон бр. 7: Приказ изречених пресуда – казне затвора за КД насилничког криминалитета

Графикон бр. 8: Приказ најзаступљенијих пријава у раду РТ РС 2008. год. за поједина КД насилничког криминалитета

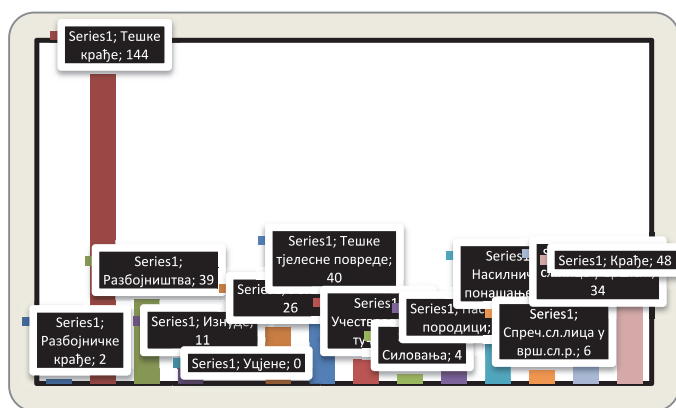
Када је ријеч о подацима о раду Републичког тужилаштва Републике Српске за 2007. годину, а који се односе на пријаве у раду за поједина кривична дјела насилничког криминалитета, можемо рећи да су из ове области најзаступљенија кривична дјела крађе и тешке крађе. Интересантно је то да су кривична дјела насиља у породици или породичној заједници на трећем мјесту по бројности.

Представљеним графиконом бр. 7 јасно је уочљиво да су казне затвора изречене највише за кривична дјела како слиједи: тешка крађа, тешке тјелесне повреде, крађе, разбојништва, убиства, насиље у породици или породичној заједници и тако даље.

У 2008. години у раду РТ РС највише пријава односило се на крађе и тешке крађе. Након њих слиједи насиље у породици, тешке тјелесне повреде, разбојништво, насилничко понашање, напад на службено лице у вршењу службене радњи, измуде итд.

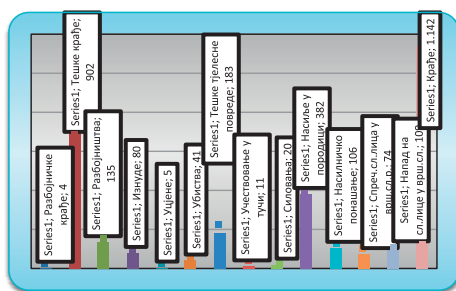
Анализа стања насилничког криминалитета у Републици Српској

У графикону бр. 9 представљене су изречене казне затвора за пријављена кривична дјела како би се јаснија слика представила у односу пријављених и пресуђених ствари, а по питању кривичних дјела насилничког криминалитета, све у циљу јасније представе о слици адекватног реаговања правосудних органа и примјени казнене политике на кривична дјела насилничког криминалитета.

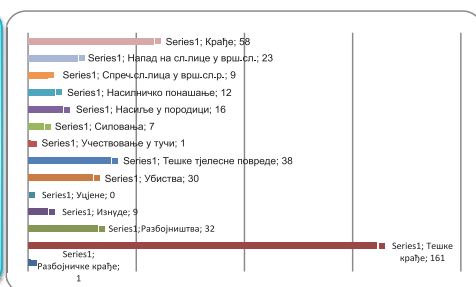

Графикон бр. 9: Приказ изречених пресуда – казне затвора за КД насилничког криминалитета према подацима РТ РС за период 2008. године.

(мисли се на казну затвора) за пријављена кривична дјела, лако се може уочити да је примјетна велика разлика и у 2009. години (однос представљен графиконима бр. 10 и бр. 11). Као еклатантан примјер за ову тврдњу може послужити податак да је кривичних дјела тешке крађе у 2009. години пријављено 902, а да је у тој истој години изречена 161 казна затвора. Ово се може тумачити на више начина, нпр. да квалитет поднесених извјештаја о почињеном кривичном дјелу није био довољан да се на основу њега у великом броју предмета изрекне као санкција казна затвора, затим се може тумачити да је казнена политика у погледу ових кривичних дјела

Графикон бр. 10: Приказ најзаступљенијих КД

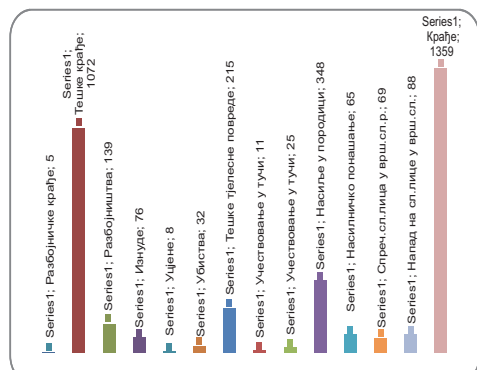

Графикон бр. 11: Приказ изречених казни затвора

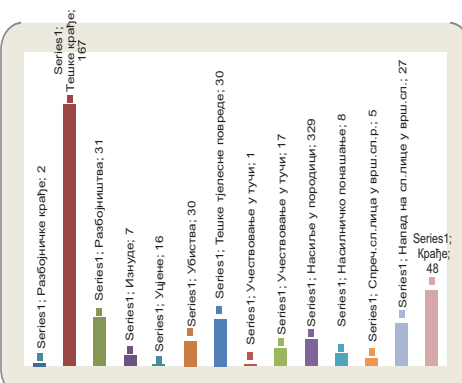
Шетка Гојко и др., Безбједност - Полиција - Грађани, година IX, број 3-4/13

изузетно блага, али исто тако се може десити да је једно лице извршило више кривичних дјела па му ја за стицај кривичних дјела изречена јединствена казна итд.

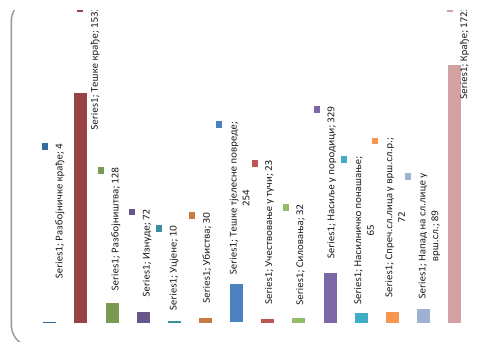
Да постоји очигледна разлика између броја поднесених извјештаја о почињеном кривичном дјелу и броја осуђујућих пресуда (гдје је изречена казна затвора), јасно илуструју и сљедећи подаци које смо приказали у наредним графиконима.

Графикон бр. 12: Приказ најзаступљенијих пријава у раду РТ РС 2010. год. за поједина насилничког криминалитета

Графикон бр. 13: Изречене казне затвора за КД насилничког криминалитета према подацима КД РТ РС за период 2010. године

Графикон бр. 14: Приказ најзаступљенијих пријава у раду РТ РС 2011. год. за поједина насилничког криминалитета

Графикон бр. 15: Изречене казне затвора за КД насилничког криминалитета према КД РТ РС за период 2011. год.

ЗАКЉУЧАК

Из свих представљених и горе обрађених података за кривична дјела насилничког криминалитета, јасно се види да су кривична дјела крађа, тешка крађа, насиље у породици или породичној заједници, тешка тјелесна повреда и разбојништва, она кривична дјела која би по свему судећи спадала у првих пет кривичних дјела насилничког криминалитета која се најчешће врше, а која су према расположивим подацима била доступна за анализу. Оно што је јако интересантно јесте проблематика рјешавања ових кривичних ствари пред надлежним судовима у смислу изрицања броја и врсте санкција. Постоји очигледна разлика у броју пријављених кривичних дјела и изречених казни затвора. Наравно да забрињава податак да се за најучесталија кривична дјела насилничког криминалитета изриче веома мали број казни затвора, што свакако може довести у питање благу казнену политику и друштвену реакцију на овај облик криминалитета. Такође, оно што је још интересантно јесте несразмјеран број пријављених ових кривичних дјела у Министарству унутрашњих послова Републике Српске и број запримљених пријава у раду које су евидентиране у Републичком тужилаштву Републике Српске, без обзира на то што Републичко тужилаштво у оквиру својих надлежности углавном заступа предмете у жалбеном поступку пред Врховним судом Републике Српске, као и заступање оптужница у предметима који се отворе пред Врховним судом након укидања пресуда окружних судова.

Сумирајући наведено, може се закључити како је насилнички криминалитет у различитим видовима и облицима умногоме заступљен на нашим просторима, а без обзира на тај податак и посљедице које узрокује, ипак према његовим извршиоцима, бар када је ријеч о доступним подацима тужилаштва, примјењује се релативно блага, или чак, слободно можемо рећи, блага казнена политика.

Јачање васпитне улоге породице и школе на развијање самоконтроле и социјално прихватљивих видова понашања је битна активност која доприноси смањењу насилничког криминалитета. У погледу друштвених чинилаца насилничког криминалитета, требало би прије свега радити на изградњи културе ненасиља и мирног рјешавања свих неспоразума и конфликта, ма колико то нестварно дјеловало у вријеме када нас насиље окружује у сваком тренутку (од телевизијских вијести, преко филмова, рачунарских игрица и осталих продуката масовне културе, до међународних односа у којима се свакодневно демонстрира специфичан „поредак моћи“).

Размишљање о томе како да жртве допринесу смањењу броја криминалних напада мора почивати на проучавању доприноса оштећених сопственој виктимизацији. Таква разматрања немају никакве везе са „ме-

ханизмима окривљавања жртве“, већ са потребом да потенцијалним жртвама скренемо пажњу да неке њихове личне црте, навике и понашања повећавају ризик виктимизације. Значајан број насилничких кривичних дјела био би смањен само када би грађани (нарочито млади) избежавали ризична понашања.

Дакле, супротстављање насилничком криминалитету подразумејева предузимање мјера превенције на његовом спречавању и одређених мјера репресије у циљу његовог сузбијања, односно откривања и обезбјеђења доказа. Наведено обухвата један стратегијски приступ уз ангажовање свих надлежних органа у примјени превенције и репресије, као и других субјеката који могу да пруже одговарајућу помоћ, при чему се не смије изгубити из вида значајна дјелатност државе у доношењу одговарајућих прописа и примјени адекватних мјера, и њене пуне подршке у предузимању свих законских мјера у супротстављању насилничком криминалитету. Овим начинима супротстављања дјелује се на ублажавање неких криминогених фактора, тј. доприноси смањењу или елиминисању њиховог утицаја, те на откривање кривичних дјела насилничког криминалитета, њихових учинилаца и на обезбјеђење доказа. У појединим државама постоје и слични и различити, а у неким готово идентични методи који се примјењују у спречавању и сузбијању насилничког криминалитета. При настојањима да се неки од њих из иностране праксе користе на нашим просторима, не смију се занемарити битни услови који у тим земљама детерминишу насилнички криминалитет и којима су прилагођени одређени методи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бошковић, М., Криминологија, Правни факултет, Нови Сад, 2006;
2. Бошковић, М., Транснационални организовани криминал, Полицијска академија, Београд, 2003;
3. Игњатовић, Б., Криминалистички аспекти деликата насиља, Деликти насиља, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002;
4. Игњатовић, Б., Криминологија, Правни факултет, Београд, 2005;
5. Игњатовић, Б., Појам и етиологија насилничког криминалитета, Зборник радова "CRIMEN II", број 2/2011, Београд, 2011, доступно на: www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_002-2011_02.Ignjatovic.pdf;
6. Марковић, И., Основи криминологије. Правни факултет, Бања Лука, 2007;
7. Модли, Д., Корајлић Н., Криминалистички ријечник, Тешањ, 2002;
8. <http://crime-zone.com/index.php/statistike/rubrike/statistickipodaci/789-eurostat-policijske-evidencije-krivicnih-djela-nasilnkrivicna-djela-2003-2009>
9. <http://www.mup.vladars.net/index2.php?st=vijesti/statistike>

ANALYSIS OF THE STATE OF THE VIOLENT CRIMINALITY IN REPUBLIKA SRPSKA

Gojko Setka,
M.A. Internal Affairs College

Goran Blagojevic,
M.A., Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska

Abstract: This work analyzes the state of violent criminality in Republika Srpska, and as a basis for the analysis served the available data of the Ministry of Interior of the Republika Srpska and the Republic Prosecutor's Office of Republika Srpska. There are attempts to conclude through the display and analysis of the available data what the most widespread criminal acts of the violent criminality are in the Republika Srpska in the observed period, what the trends of the criminal acts are, and suggest some measures that could contribute to the positive trend of the decreased number of the committed criminal acts.

Key words: criminal act, violent criminality, criminality, violence